

## KÖNYVEKRŐL

**Várnagy Elemér: Cigány fiatalok a nagyvilágban**  
*Lámpás Kiadó, Abaliget, 1993. 173 o.*

Huszonöt éves kutatómunka, mintegy nyolcvan témakörrel kapcsolatos – magyar, német, angol, olasz, spanyol nyelven megjelenő – publikáció, számos nemzetközi konferencián tartott előadás után *Várnagy Elemér* a Janus Pannonius Tudományegyetem docense cigány fiatalokról szóló összefoglaló könyv megírására vállalkozott.

„Köztudott, hogy a cigányok mellőznek minden erőszakot gyermekeik nevelésében. Kevés a rendszabályozás, hagyják élni a gyermekeket.” Nem véletlen, hogy e sorok ragadták meg első tanulmányként a pedagógus olvasót ebben a könyvben, amely valójában nem csak nekünk, pedagógusoknak szól. Széles olvasói rétegnek nyújthat információt, adhat élményt ez a tartalmában sokrétű, irodalmi szemelvényekkel gazdagon illusztrált, kutatási eredményekkel, válogatott szakirodalmi forrásokkal hitelesített mű.

A könyv első – „Cigány gyermekek a családban” címet viselő – fejezete érdekes, olvasmányos leírásokkal, irodalmi dokumentumokkal teszi képszerűvé a cigány családokban nevelkedő gyermekek életét, színes játékait, a bensőséges anya-gyermek kapcsolatot, a cigány kultúra születési, születési, keresztelési szokásait.

A második fejezet neveléstörténeti források alapján, a XVIII. századtól kezdődően nyújt áttekintést, összegzést a magyarországi cigány gyermekek sorsának alakulásáról. Megtudhatjuk, hogy a XVIII. századi állami intézkedések nagy része az erőszakos asszimilációban látta a cigány gyermekek védelmét. A szervezett – cigány gyermekek sorsáért felelősséget érző – gyermekvédelem a ferences szerzetesek irányításával, a XIX. század közepétől bontakozott ki hazánkban. Ekkortájt hozták létre – *Farkas Ferdinánd* érsekújvári káplán és *Mennyei József* római katolikus tanítóképezdei tanár közreműködésével a rövid ideig fennálló első cigányiskolát is. Az 1868-as népoktatási törvényt követően – mint ahogy ezt a korabeli irattári anyagok tanúsítják – lassacskán a cigány gyermekek is megjelennek az iskoláinkban.

Külön részfejezet foglalkozik az 1893-as cigányösszeírással, feltárva a statisztikai közlemények más – néprajzi és egyháztörténeti – forrással összevetett ellentmondásos megállapításait, s egyúttal azt is, hogy az összeírás „nagyon világos képet ad az iskola funkciójáról a cigányság vonatkozásában” (63. o.). Kiemelésre érdemesek a száz évvel ezelőtti összeírás alábbi adatai: „A cigányok polgárosodásának is nagyon hathatós tényezője lehete az iskola. Ez nyerhetné meg őket nemcsak a műveltségnek, hanem a magyar elemnek is; különben az általános civilizálás szempontjából is kívánatos, hogy eddig úgyszólván a társadalmi munka erőskörén kívülálló, de egyébként életrevaló néprészekkel az az elem gyarapodjék, melynek kultúrája leg-erősebb, s mely az állami társadalomnak és szociális rendnek is legbiztosabb alapja.” (64. o.) A törvényi szabályozás gyakorlati megvalósulásának konfliktusai, a cigány szülők nem alaptalan félelmei az összeírásból válogatott szemelvények segítségével jól érzékelhetővé válnak. E fejezet zárása (4.részfejezet) az ezredfordulótól kezdődő, századközépig terjedő időszak kortörténeti dokumentumokkal gazdagon illusztrált meg-rázó története.

Ekkor „a fokozatos elkülönülés politikája jellemzi a magyar társadalmat a cigányokat illetően, amely kezdetben – a tízes-húszas években – nem titkolt szegregációs intézkedésekben jelentkezett, majd később, a

harmincas évektől kezdődően – a faji előítéletek megerősödése nyomán – egyre inkább átcsapott a cigányokkal szembeni diszkriminációs politikába.” (869. o.)

A harmadik fejezet összehasonlító pedagógiai elemzéssel ad képet jó néhány európai ország (Anglia, Ausztria, Bulgária, Finnország, Franciaország, Jugoszlávia, Németország, Olaszország, Spanyolország, Svédország, Magyarország) cigány közösségeiről, az ott élő cigány gyerekek helyzetéről, neveléséről – oktatásáról, az etnikumközi, illetve az etnikumon belüli (szociális, gazdasági, kulturális eredetű) konfliktusok gyökereiről. Az egyes fejezetekben olvasható összehasonlító adatok, helyzetképek, környezetrajzok, problémaelemzések, értékfeltárások, fejlesztési stratégiák forrásául nemcsak írott dokumentumok (nemcsak statisztikák, szakirodalmak, felmérések, kutatási anyagok, irattári dokumentumok) szolgálnak, hanem a szerző személyes tapasztalatai is.

Érdemes néhány, a cigány fiatalok nevelésére-oktatására vonatkozó kezdeményezést kiemelni ebből – a jelen történéseit összehasonlító – nemzetközi kitekintésből.

Angliában például az iskolán belüli cigány nevelési egységek feladatainak ellátására „a Cigány Nevelésügyi Tanácsadó külön speciális pedagógus gárdát képzett ki olyan programmal, melynek célja integrálni (nem asszimilálni!) a cigány fiatalokat az adott iskolarendszeren belül” (85. o.). Finnországban a Művelődésügyi Minisztérium cigányok iskoláztatásával foglalkozó csoportjának kezdeményezése nyomán „a cigány fiatalok tanulják saját történelmüket, művelik saját nyelvüket, megismerik saját kultúrájukat már az iskolapadban. Az iskolák nevelői ma már a másságot elismerő, meleg kapcsolatot alakítottak ki cigány tanítványaikkal. Öröndetes, hogy növekszik a cigány pedagógusok, szociális munkások száma.” (95. o.) Összehasonlító vizsgálatok érdekes eredménye, hogy az „olasz cigány gyermekek teljesítményei az iskolában jóval meghaladták például a német cigány tanulók szintjét. Ezekben az olasz osztályokban a pedagógusok igyekeznek a cigány kultúra elemeit beépíteni az oktató-nevelő munkába” (115. o.).

Az iskolai teljesítményt, ahogy ezt a vizsgálat további adatai bizonyítják, a jobb életkörülmények, a kedvezőbb szociális helyzet is befolyásolják.

A magyarországi helyzetelemzés – könyvben olvasható – záró gondolatai megszívlelendők mindannyiunk számára: „... a kudarckok nagyrészt elkerülhetők, ha a cigány fiataloknál a szorosabb értelemben vett oktatás helyett a nevelés tágabb értelmezésében (benn az oktatás is) gondolkodunk és cselekszünk. (...) nem úgy nevelünk, hogy egyirányúan okítva ráerőltetjük, ráadok, ráteszek ismereteket a neveltre, hanem megkísérlem belőle 'kihúzni' azt, ami potenciálisan benne van, csak megnyilvánítania kell.

Ehhez persze előbb meg kell ismernünk empátiaként a rátkbizottakat, átélni (ilyen értelme is van az „educó” szónak!) a másik kultúrát, amely mássága ellenére értékben azonos a mienkkel”. (132. o.)

Nemcsak a cigány közösség, de valamennyiünk érdeke, hogy a – 12 milliós európai, s mintegy 600 ezres magyarországi – cigányság életét, hagyományait, kultúráját, lelkiségét készek, és képesek legyünk megismerni, megérteni. Hiszen csak így adhatunk – önmagunkat is gazdagítva – „emberségből példát” ahhoz, hogy a világon élő népek, nemzetek, népcsoportok békében, emberhez méltón éljenek egymás mellett, éljenek együtt ezen a Földön. „A cigányság kulturális egyenrangúságának elismerése magával hozná mindenütt a multikulturális nevelés bevezetését, mely a kölcsönös elfogadáson alapszik”. (89. o.)

*Bárdossy Ildikó*